

Олександра ПЕРЕНЧУК

Аналіз факторів впливу іноземних інвестицій на включення національної економіки у світове господарство

Розглянуто чинники впливу іноземних інвестицій на включення національної економіки у світове господарство. Обґрунтовано напрямки посилення ролі ринкових інститутів у активізації зовнішньої інвестиційної активності національної економіки.

The factors of influence of foreign investments are considered on plugging of national economy in a world economy. Grounded directions of strengthening of role of market institutes in activation of external investment activity of national housekeeper.

У більшості країн з перехідними економіками ефективно використані іноземні інвестиції стають ключовим фактором розвитку, а інвестування за кордон сприяє органічній інтеграції у світове господарство. Міжнародне інвестування посідає одне з провідних місць у структурі пріоритетів економіки України.

В Україні на пострадянському просторі прийнятий ряд законів, що створюють можливості для включення її економіки в світове господарство. Це, зокрема, закони "Про зовнішньоекономічну діяльність", "Про режим іноземного інвестування", "Про спеціальні (вільні) економічні зони" й ін. Тільки на початок 1997 р. було створено 3328 спільних підприємства, на основі чого залучено біля 500 млн. дол. США прямих зарубіжних інвестицій. Цей процес розвивається і далі. Є всі основи стверджувати, що в Україні формуються економічні, матеріальні, інституційні і інші передумови для поступового включення її економіки в світогосподарські процеси і структури.

Метою статті є аналіз динаміки прямих іноземних інвестицій та оцінка їх впливу на включення національної економіки у світове господарство.

Щодо оцінки впливу закордонного капіталу на економічне зростання національної економіки, існують методи теоретичного узагальнення та класифікації, кількісні математичні методи, системні підходи розроблені провідними вченими-економістами, таким як: О. Гаврилюк, В. Геєць, Б. Губський, М. Дудченко, Б. Луців, Ю. Макогон, В. Новицький, А. Поручник, С. Сіденко, І. Школа, О. Шнирков та інші.

На сьогодні вже добре відомі позитивні наслідки іноземного інвестування для країн-реципієнтів - здійснення технологічного прориву Тайванем, Південною Кореєю, економічне зростання країн Латинської Америки, поживлення економіки постсоціалістичних країн Центральної та Східної Європи. Інтенсивність проходження інвестиційного процесу свідчить про економічне зростання країни, одночасно виступаючи й чинником його формування.

Говорячи про недоліки іноземних інвестицій, не можна не розглянути ситуацію в Україні. Крім маленького обсягу інвестицій, що одержала Україна за всі роки незалежності, тут участь іноземного капіталу можна охарактеризувати наступною тенденцією: залучення інвестицій йде в регіони, що вже є порівняно благополучними в цьому аспекті (Київ і Київська область); продовжується відсталість периферійних зон, котрі знаходяться в умовах глибокої кризи (регіони західної України). Тобто підсилюються регіональні диспропорції в країні.

Основним напрямом стимулювання припливу прямих іноземних інвестицій є надання різних пільг. Національний режим передбачає, що іноземний і національний інвестори мають рівні права на одержання стимулів.

У практиці стимулювання іноземних інвестицій промислово розвинених країн переважають фінансові засоби, а в практиці держав, що розвиваються, і країн з перехідною економікою – фіскальні, або податкові, засоби стимулювання. Частіше використовуються пільгове мито на імпортоване виробниче устаткування (що в промислово розвинених країнах є малоефективним заходом через невисокі ставки мита на більшість видів промислового устаткування), зменшення ставок корпоративного податку на прибуток, надання податкових канікул.

Відомі економісти, як переваги іноземних інвестицій відзначають податкові надходження і заробітну плату працівникам, які, виступаючи доповненням до бюджету, в кінців-кінців призводять до розвитку інфраструктури і збільшенню соціальних витрат [2, с. 108–109].

Крім того, продуктивність праці на підприємствах з іноземними інвестиціями іноді в 2 рази перевищує продуктивність на вітчизняних. Це зумовлено високою ефективністю нових складальних підприємств, котрі належать іноземним інвесторам, їх більш вузькою спеціалізацією меншою кількістю управлінського та дослідницького персоналу [8, с. 49].

Європейський Союз є головним зовнішньоторговельним партнером для України. Обсяги двосторонньої торгівлі між Україною та ЄС, за даними Європейської Комісії (ЄК), за період 2000–2007 рр. зросли більше, ніж утричі. В 2008 р. сума загального товарообігу склала 39,5 млрд. євро. (експорт з України – 14,36 млрд. євро, імпорт з ЄС – 25,14 млрд. євро), що становить близько 26% від загальних обсягів зовнішньої торгівлі товарами України в 2008 р. ЄС є також для України найбільшим інвестором (рис. 1.).

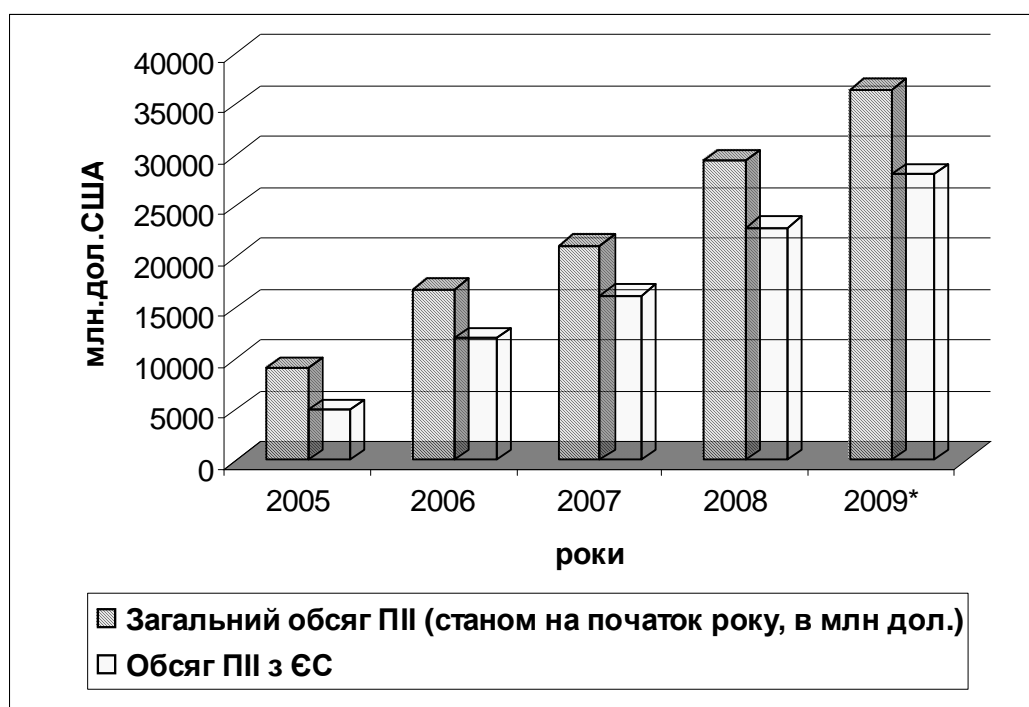
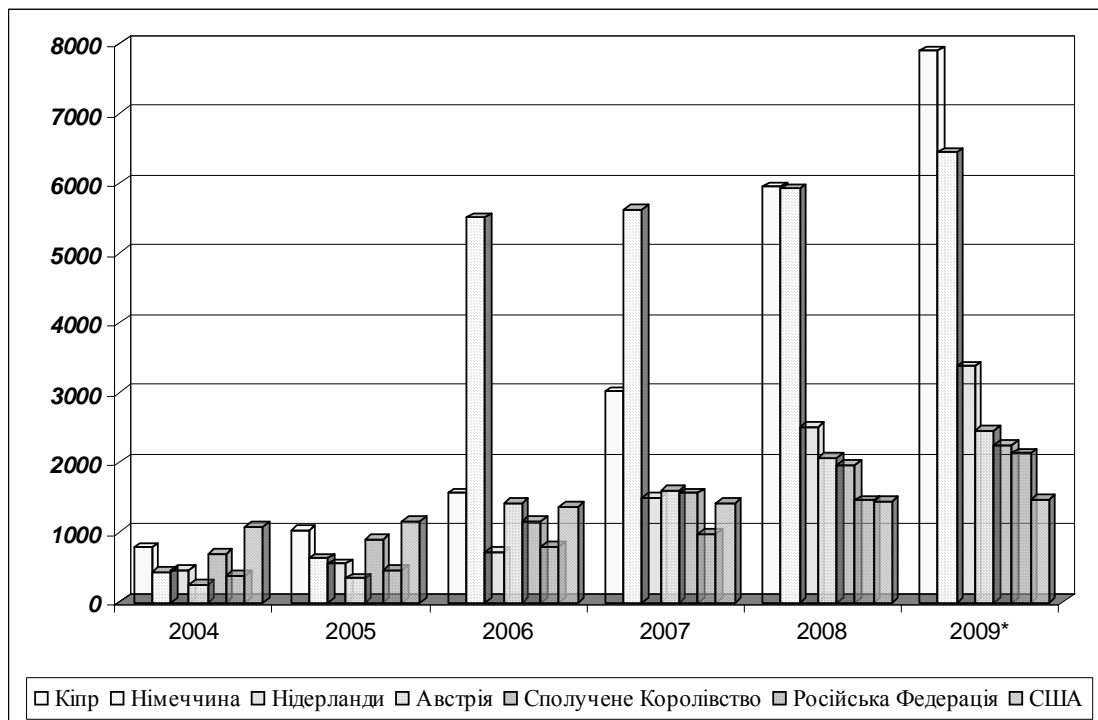

Рис. 1. Динаміка приросту прямих іноземних інвестицій в Україну в 2004–2009 рр. [8]

Одним із пріоритетних напрямів розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України є налагодження взаємовигідних економічних відносин з країнами СНД, зокрема з Російською Федерацією, яка протягом останніх років залишається одним із основних торговельних партнерів України. Сума загального товарообігу України з Росією в 2008 р. становила 35,86 млрд. дол. (близько 23% від загальному товарообігу України) і має тенденцію до постійного зростання. Росія також є одним з основних інвесторів України (а враховуючи неможливість підрахувати частку Росії в інвестиціях з Кіпру, російська частка може становити набагато більше) (рис. 2.).

На інвестиційну політику всіх країн світу суттєво вплинула фінансово-економічна криза, що почалась наприкінці 2007 р. та продовжується нині. Сутність глобальної фінансово-економічної кризи полягає в руйнуванні "фінансгалізації" економіки, що є засобом нагромадження, у якому прибуток все частіше надходить завдяки фінансовій діяльності, а не завдяки торгівлі або виробництву товарів. Основною ознакою такої кризи є перетворення грошей у боргові розписки, по яких настає дефолт.

Криза безпосередньо вплинула на інвестиційний бізнес в усьому світі: інвестори недооцінили ризики, понесли більші втрати ніж прогнозували й будуть довго перебувати в шоковому стані; зруйнована індустрія інвестиційних банків, ймовірно виникнуть нові форми організації інвестиційного бізнесу; спекулятивна складова інвестиційного бізнесу перестала сприйматися як атрибут ринкової економіки, що викличе посилення впливу органів державного регулювання на обмеження арбітражних операцій аж до повної заборони [3, с. 75–78].

Рис. 2. Динаміка приросту ПІІ в Україну за найбільшими країнами-інвесторами у 2004–2009 рр. (млн. дол. США) [8]

Почалась світова криза 2007–2009 рр. внаслідок іпотечної кризи в Сполучених Штатах, до основних причин якої належать надмірна пропозиція житла в США, надмірне неякісне іпотечне кредитування населення, непрозоре неконтрольоване переплетіння іпотечного і фондового ринків.

Внаслідок чергового спалаху кризи у вересні 2008 р. відбулися низка банкрутств провідних фінансових компаній світу, поширення фінансової кризи на реальний сектор економіки, падіння попиту на ринках світу і цін на метал, нафту, хімічну продукцію, тощо. В світі спостерігається падіння промислового виробництва, яке у вересні–листопаді 2008 р. склало 13,2% порівняно з аналогічним періодом 2007 р. Обсяги промислового виробництва в країнах Єврозони в грудні 2008 р. скоротилися на 12% порівняно з груднем 2007 р. Ще відчутніше зменшилися обсяги світового експорту товарів [3, с. 83–86].

Важливим чинником сповільнення промислового розвитку стало сповільнення динаміки прямих іноземних інвестицій Україну. Протягом трьох кварталів 2008 р. спостерігалось сповільнення темпів інвестування в основний капітал. Темпи зростання інвестицій в основний капітал за підсумками третього кварталу зменшилися вдвічі порівняно з другим та більш ніж втричі порівняно з першим кварталом року. Загалом по промисловості за три квартали 2008 р. приріст склав лише 2,3% проти аналогічного періоду минулого року. Зокрема, темп приросту інвестицій у переробну промисловість набув від'ємного значення (–5,5%). У добувну промисловість було інвестовано на 18,9% більше, ніж торік.

Негативні тенденції проявилися у виробництві коксу та продуктів нафтоперероблення. За результатами трьох кварталів темп приросту інвестицій у галузь набув від'ємного значення – 7,1%. Схожа ситуація склалася у виробництві неметалевої мінеральної продукції – в першому півріччі спостерігалось 10,3% приросту інвестицій в основний капітал, а вже за результатами дев'яти місяців –

падіння темпів приросту на 6,7%. Критична ситуація спостерігалася у металургійній промисловості. Поглиблення світової фінансової кризи спричинило згорання виробництва у ряді країн. Як наслідок, відбулись зменшення попиту на металопродукцію та інвестування у цю галузь. За три квартали 2008 р. в неї в Україні було вкладено на 28,8% менше, ніж у 2007 р.

Негативне значення порівняно з попереднім роком мала динаміка залучення інвестицій в легку промисловість України. За результатами трьох кварталів порівняно з аналогічним періодом 2007 р. приріст інвестицій в галузь скоротився на 28,8%. Критичного рівня досягло падіння інвестицій в деревообробну промисловість – після приросту у першому кварталі на 24,6% до кінця року динаміка інвестиційної активності галузі впала до рівня 61%. У січні–вересні 2008 р. найбільше зросла інвестиційна привабливість сільського господарства. В цей період в секторі було інвестовано в основний капітал на 56,2% більше, ніж торік. Позитивною тенденцією є стабільність у зростанні інвестицій у машинобудування. У цю галузь було вкладено майже на чверть більше коштів, ніж за три квартали минулого року. Суттєве зростання обсягів інвестицій досягнуто у виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води, де динаміка зростання збільшилася на 24% порівняно з результатами трьох кварталів 2007 р.

Причини кризи української економіки в її структурі, а також у тій важливості її особливості, що багато підприємств, у тому числі і спільні, працюють не для результату, а заради процесу. Так, низка галузей, особливо видобувна, металургія, електроенергетика, тобто найбільш капіталоемні ланки промислового циклу, працюють значною мірою на себе, відволікаючи з кожною новою тонною палива і мінеральної сировини все більшу кількість машин і устаткування, енергії, матеріалів, робочої сили. Таке становище в українській економіці є малопривабливим для іноземних інвесторів.

Серед причин низької інвестиційної привабливості України необхідно назвати, як уже вище вказувалося:

відсутність відповідних ринкових інституцій, які покликані забезпечити стабільне функціонування правової системи, що гарантує права власності, дотримання контрактних зобов'язань, дієвість антимонопольного законодавства й ін.;

відсутність історичних традицій, що визначають правила і норми поведінки економічних суб'єктів, також перешкоджає прийняттю інвестиційних рішень.

Стимує підвищення інвестиційної привабливості нашої економіки і нерозвиненість ринкової інфраструктури (банківська, фінансова система, сучасні телекомунікаційні засоби, транспортні комунікації й ін.).

Заохочення інвестиційної діяльності має сприяти зростанню попиту на широкий спектр вітчизняної продукції інвестиційного призначення (металургії, хімічної промисловості, виробництва будматеріалів, машинобудування тощо), а також вестиме до створення нових робочих місць. Активізація інвестиційної діяльності дуже необхідна для здійснення необхідної структурної корекції національної економіки з метою її адаптації до конкурентних викликів посткризового світу (рис. 3).

Для збереження тенденції зростання обсягів залучення іноземних інвестицій необхідно здійснювати заходи, спрямовані на створення сприятливих умов для формування привабливого інвестиційного іміджу країни, пошук потенційних інвесторів, а також вирішення проблемних питань в діяльності підприємств з іноземними інвестиціями.

Щодо стимулювання залучення іноземних інвестицій та усунення негативних тенденцій в економіці України доцільно здійснити ряд заходів, головними принципами яких є: політична стабільність держави та її прогнозованість як суб'єкта міждержавних відносин; гнучкість оподаткування виходячи з обсягів, форм інвестування, а також пріоритетів в інвестуванні окремих галузей економіки; адекватність організаційно-правового та інформаційного забезпечення залучення іноземних інвестицій; подолання фінансово-економічної кризи.

Таким чином, міжнародні інвестиції є важливим чинником формування і подальшого функціонування економіки будь-якої країни. Прямі іноземні інвестиції позитивно впливають на національний дохід у результаті технологічних інновацій, ефекту масштабу, ефективного використання місцевих ресурсів й удосконалення управління. Вони є одним з найефективніших способів включення національної економіки у світове господарство, а підприємства за участю іноземного капіталу згодом стають важливим джерелом податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів.

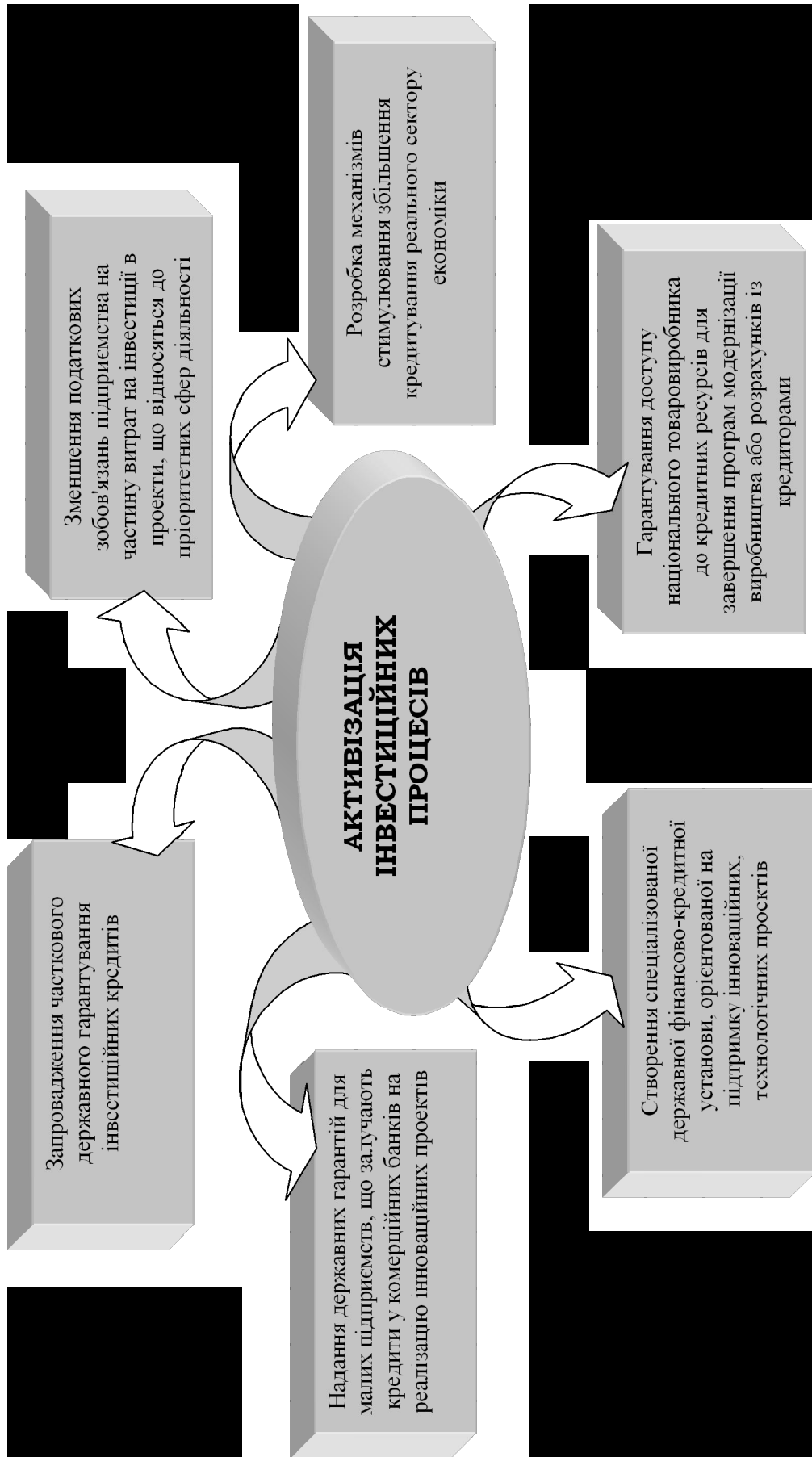

Рис. 3. Фактори сприяння активізації інвестиційної діяльності національної економіки

Література

1. Бондаренко О. Оптимізація інвестиційного забезпечення інновацій / О. Бондаренко // Банківська справа. – 1999. – № 4.
2. Борщевський В. В. Іноземні інвестиції як чинник регіонального розвитку / В. В. Борщевський // Фінанси України. – 2003. – № 10.
3. Жаліло Я. А. Реалії економічної кризи: чи є підстави для оптимізму? / Я. А. Жаліло, Д. С. Покришка, О. С. Бабанін та ін. – К.: НІСД, 2009. – 128 с.
4. Герасимчук М. Джерела і структура капітальних вкладень // Економіка України. – 1998. – № 12.
5. Кризові явища у світовій економіці та антикризова політика України / В. М. Геєць, О. І. Барановський, Ю. В. Василенко та ін. – К.: Ін-т екон. прогнозування НАН України, 2002. – 76 с.
6. Ландарь І. Особливості залучення іноземних інвестицій в Україну / І. Ландарь // Економіка України. – 1998. – № 12.
7. Макогон Ю. В. Организация и функционирование предприятий с иностранными инвестициями / Ю. В. Макогон, Т. В. Орехова. – Донецк: ДонНУ, 2000. – 125 с.
8. Шакина А. Прямые иностранные инвестиции в странах Восточной Европы / А. Шакина // Мировая экономика и международные отношения. – 2003. – № 2.
9. www.ukrstat.gov.ua